

یادگیری خدمات محور برای پرستاران

مجیده هروی کریموی *PhD، ناهید رژه^۱ *PhD*، جمیله مختاری نوری^۲ *MSc*

*دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

^۱دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه شاهد، تهران، ایران

^۲دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی بقیه... (عج)، تهران، ایران

مروری

چکیده

مقدمه: یادگیری خدمات محور، فن تعلیم و فلسفه آموزشی خدمات جامعه را با یادگیری ارادی ارتباط می بخشد. این شیوه آموزشی به عنوان یک نوآوری آموزشی در دامنه وسیعی از فعالیت های آموزشی فراگیران از کودکان تا مقاطع دانشگاهی مطرح است. در این راهبرد فراگیران با مشارکت فعال در تجربیات خدماتی سازمان یافته پیشرفت می کنند و مهارت های فردی و اجتماعی، مسئولیت پذیری اجتماعی و مهارت های حل مساله در آنان پرورش می یابد. این راهبرد موجب پیشرفت تحصیلی دانشجو، دوری از آموزش سنتی و افزایش تعامل بین دانشکده های پرستاری و جامعه می شود. این موضوع ضرورت تغییر فرهنگی را در دانشکده های پرستاری مطرح می نماید. مقاله مروری حاضر با هدف بررسی اثرات و جنبه های مختلف یادگیری خدمات محور نگارش شد و ضمن مروری بر منابع راهبرد یادگیری خدمات محور، مفهوم، گام های اجرا، سودمندی و زوایای متعدد این شیوه یادگیری بررسی شد.

نتیجه گیری: استفاده از یادگیری خدمات محور در دانشگاه ها رو به افزایش است و دانشکده های پرستاری بیشترین سهم را در به کارگیری این شیوه آموزشی به خود اختصاص داده اند. ضروری است که دانشجویان مقاطع مختلف پرستاری به آموزش سیستماتیک در زمینه روش های یادگیری فعال از جمله یادگیری خدمات محور دست پیدا کنند تا ضمن آشنایی و به کارگیری این شیوه، نیازهای تحقیقاتی در این زمینه به فراموشی سپرده نشود.

کلیدواژه ها: یادگیری خدمات محور، پرستاری، یادگیری فعال

Service-based learning for nurses

Heravi Karimavi M.* *PhD*, Rejeh N.¹ *PhD*, Mokhtari Nouri J.² *MSc*

*Faculty of Nursing & Midwifery, Shahed University, Tehran, Iran

¹Faculty of Nursing & Midwifery, Shahed University, Tehran, Iran

²Faculty of Nursing & Midwifery, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran

Abstract

Introduction: Service-based learning connects educational philosophy and pedagogy with intentional learning. Service-based learning is posed as an educational innovation with a wide range of educational activities from nurseries to universities. In this strategy, students learn and develop through active participation in organized service experiences and their personal and social skills, social responsibility and problem solving skills develop. This strategy leads to the student's academic progress, being away from traditional training and increased interaction between nursing faculties and the community. This subject poses the necessity of cultural changes in nursing faculties. This review article aimed at the effects and various aspects of service-based learning and along with reviewing the resources based on service-based learning strategy, the concept, implementation steps, usefulness and multiple aspects of this method were also studied.

Conclusion: The use of service-based learning is growing in universities and the nursing faculties have the largest contribution in applying this approach in education. It is essential that different levels of nursing students gain systematic training in the field of active learning methods, including service-based learning, in a way that the need for research in this filed won't be forgotten along with conversance with this method and applying it.

Keywords: Service-Based Learning, Nursing, Active Learning

مقدمه

تجربیات آموزشی نیازمند عواملی نظیر افزایش فعالیت فراگیران در داخل و خارج از کلاس، ارتقای کسب و فراگیری دانش و اجرای آموزشی، افزایش یادگیری مشارکتی و مبتنی بر گروه و حمایت فراگیران در توسعه حل مشکلات پیچیده است. برای دستیابی به شرایط فوق، به کارگیری استراتژی‌های فن تعلیم (Pedagogy) مطرح می‌شود [۱].

یکی از استراتژی‌های موثر و مهم فن تعلیم، یادگیری خدمات‌محور است. این پیش فرض اساسی مطرح است که یادگیری خدمات‌محور به‌خوبی سایر روش‌های یادگیری تجربی سبب می‌شود که فراگیر درک بهتری از مطالب درسی داشته باشد. به‌طور قطع آنچه که فرد از طریق عملکرد تجربه می‌کند، بیش از آنچه که صرفاً خوانده، شنیده یا توسط معلم تدریس می‌شود، به‌خاطر سپرده می‌شود [۲].

یادگیری خدمات‌محور توانایی فراگیر را از طریق یادگیری فعال و مشارکتی، مشغولیت در جامعه، تفکر انتقادی و قرارگیری در موقعیت‌های متضاد در زندگی واقعی، ارتقاء می‌دهد. علاوه بر این به کارگیری یادگیری خدمات‌محور سبب افزایش مسئولیت‌پذیری اجتماعی، پیشرفت اخلاقی [۱]، نوع‌دوستی، شایستگی و دانش علمی فراگیران در جوامع می‌شود. اعتقاد بر این است که یادگیری خدمات‌محور اهداف فوق را به‌طور موثرتری نسبت به سایر روش‌ها خصوصاً آموزش از طریق کلاس‌های استاندارد ارتقا می‌دهد. این شیوه آموزشی به‌عنوان یک نوآوری آموزشی و دامنه وسیعی از فعالیت‌های آموزشی فراگیران از کودکان تا مقاطع دانشگاهی مطرح است.

در واقع جامعه به‌عنوان آزمایشگاه فراگیران در نظر گرفته می‌شود. فراگیر نیازهای جامعه را حس می‌کند و یاد می‌گیرد چگونه یادگیری کلاسی را با تجربیات دنیای واقعی مرتبط سازد [۲].

تقریباً ۳۰٪ از ۶/۷ میلیون فراگیر در مؤسسات دولتی و خصوصی آموزش عالی ایالات متحده در برنامه آموزشی خود از یادگیری خدمات‌محور بهره می‌جویند. بیش از ۲ میلیون فراگیر در برنامه‌های یادگیری خدمات‌محور در مؤسسات دولتی و خصوصی مشارکت می‌نمایند. در بیش از نیمی از دانشکده‌های ایالات متحده، دروس براساس یادگیری خدمات‌محور آموزش داده می‌شوند [۳] و ایشان معتقدند که باید یادگیری فعال را طی فرآیند یادگیری (نه بعد از آن) جایگزین یادگیری غیرفعال نسل‌های گذشته کرد [۴]. خدمات باید به‌عنوان یک عنصر در درس گنجانده شود (نه یک واحد اختصاصی در برنامه درسی)؛ به‌عنوان مثال در درس روان‌شناسی، مقدماتی برنامه‌ریزی می‌شود که فراگیران خدمات را در آژانس خدمات اجتماعی برای ۳ ساعت در هفته در طول ترم آرایه دهند [۲]. استفاده از این شیوه در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی ایالات متحده رو به افزایش است [۵].

محققین در زمینه به‌کارگیری شیوه یادگیری خدمات‌محور در دروس رشته‌های کاردرمانی، مددکاری اجتماعی، پزشکی، ارتباطات، پیری‌شناسی، آموزش پزشکی و پرستاری نتایج موفقیت‌آمیزی را گزارش نموده‌اند [۶، ۷، ۸، ۹، ۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳].

تاریخچه یادگیری خدمات‌محور

یادگیری مبتنی بر خدمات در اوایل قرن بیستم به‌دنبال حرکت آموزش پیشرو (مترقی) شکل گرفت. آموزش‌دهندگان پیشرو مانند دیویی (۱۹۱۸-۱۹۷۲) معتقد بودند که یادگیری باید براساس تجربیات باشد. یادگیری صحیح از طریق به‌کارگیری برنامه درسی همراه با فعالیت‌های هدفمند و موقعیت‌هایی برای تعاملات اجتماعی صورت می‌گیرد مادامی که به نیازهای جامعه پیوند بخورد. خدمات اجتماعی مبتنی بر مدرسه، عنصری کلیدی در روش این پروژه بود که به‌وسیله یکی از پیروان دیویی به‌نام کیل‌پاتریک مطرح شد. کیل‌پاتریک همانند دیویی معتقد بود که یادگیری باید در مکانی خارج از مدرسه رخ دهد و براساس نیازهای واقعی جامعه باشد.

خدمات اجتماعی مبتنی بر مدرسه مجدداً در ۱۹۷۰ مورد حمایت آموزش‌دهندگان قرار گرفت. چندین کمیته از قبیل "انجمن ملی مدیران دبیرستان" و "مجمع ملی آموزش جوانان و دبیرستان"، دبیرستان‌ها را مورد انتقاد قرار دادند و معتقد بودند که این مدارس خودشان را از زندگی واقعی جدا ساخته‌اند. آنها تأکید می‌نمایند که برای آموزش نوجوانان باید از مکان‌های دیگر (غیر از مدرسه) استفاده نمود و فراگیران را باید در فعالیت‌های جامعه درگیر نمود.

با انتشار "یک ملت در خطر" در ۱۹۸۳، کارآیی مدرسه و معلم وابسته به آموزش‌دهندگان تعریف شد. با این حال بسیاری از خبرگان پیوسته درگیری فراگیران در مدارس مبتنی بر خدمات را توصیه می‌نمودند. به‌عنوان مثال بویر مطرح می‌نماید که فراگیران به فرصت‌هایی برای رسیدن به بیرون از خودشان (بیش از حد خودشان) و مسئولیت‌پذیری بیشتر نیاز دارند (کتاب دبیرستان، ۱۹۸۳) و افزایش واحدی در برنامه درسی که روی خدمات تمرکز یابد را مورد تأکید قرار می‌دهد. سال ۱۹۹۰، دوران مصلحت‌حیاتی مدارس مبتنی بر خدمات بود. به‌عنوان مثال در همان سال قانون خدمات اجتماعی و ملی قانونی شد و به‌دنبال آن در سال ۱۹۹۳ قانون ائتلاف خدمات اجتماعی و ملی رسمیت یافت که به‌صورت قانونی به مراکز آموزشی اجازه می‌دهد تا یادگیری خدمات‌محور را به‌عنوان یکی از شیوه‌های یادگیری به‌کار گیرند.

در زمستان ۱۹۹۷، سایت یادگیری خدمات‌محور با آرایه اطلاعاتی درخصوص برنامه‌های محلی، ایالتی و ملی درخصوص یادگیری خدمات‌محور راه اندازی شد [۱۴].

ضمن مروری بر منابع در مورد راهبرد یادگیری خدمات‌محور، مفهوم، گام‌های اجرا، سودمندی و زوایای متعدد این شیوه یادگیری مورد

جامعه دیده و انجام داده است فکر کند، صحبت نماید و بنویسد. بنابراین یادگیری خدمات محور فرصت‌هایی را برای فراگیران ایجاد می‌کند که دانش و مهارت‌های آموزشی جدید کسب شده در موقعیت‌های زندگی واقعی در جامعه را به کار گیرند. یادگیری خدمات محور در مقایسه با آنچه که فقط در کلاس آموخته می‌شود سبب کمک به پرورش و توسعه حس نوع دوستی نسبت به دیگران می‌شود [۱۶].

یادگیری خدمات محور یک شیوه تدریس است که خدمات اجتماعی و آموزش رسمی را ادغام می‌کند؛ به طوری که روی تفکر انتقادی و منطقی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی تاکید می‌نماید. برنامه‌های آموزشی مبتنی بر خدمات، فراگیران را در خدمات سازمان یافته درگیر می‌نماید و سبب توسعه مهارت‌های آموزشی، احساس مسئولیت‌پذیری اجتماعی و تعهد به جامعه می‌شود (نمودار ۱) [۱۷]. یادگیری خدمات محور یک شیوه از یادگیری تجربی و تجلی ارزش‌ها و خدمات به دیگران است که سبب مبادله اهداف، ماهیت و فرآیند اجتماعی و آموزشی بین فراگیران و ارائه‌دهندگان خدمات می‌شود [۱۸].

شایان ذکر است در مطالعه *دلفی* ای که با هدف تعیین مفهوم یادگیری خدمات محور توسط شومر انجام گرفت نتایج نشان داد که یادگیری خدمات محور به دو صورت مبتنی بر مدرسه و جامعه قابل طراحی و اجرا است. این شیوه یادگیری به عنوان یک نوآوری آموزشی و همچنین یک روش آموزشی مهیج، محرک و قدرتمند مطرح شد. لکن هیچ تعریف ساختار بندی شده و شفاف‌ای ارائه نشد [۱۹]. بنابراین در این روش فن تعلیم، فراگیران دانش نظری را در موقعیت‌های دنیای واقعی به کار گرفته و بین تجربیات خدماتی و محتوای درسی از طریق فعالیت‌ها، تکالیف، تفکر منطقی، بحث، آزمایش و تمرین ارتباط برقرار می‌کنند [۲].

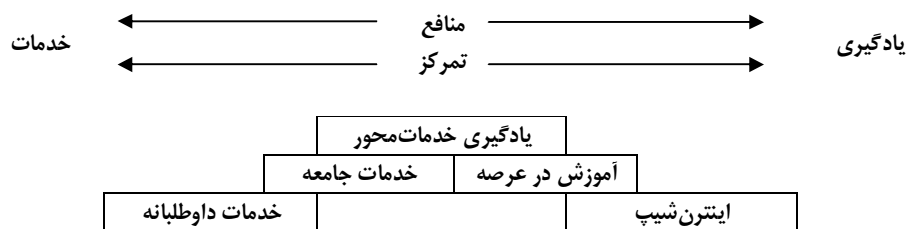
چشم‌اندازی بر مفهوم یادگیری خدمات محور

یادگیری خدمات محور شیوه‌ای است که فراگیران از طریق مشارکت فعال در تجربیات خدماتی سازمان یافته که مطابق با نیازهای واقعی جامعه و سرفصل برنامه درسی است یاد می‌گیرند و پیشرفت می‌کنند. یادگیری خدمات محور موجب تفکر منطقی می‌شود، به این مفهوم که فراگیر طی فعالیت‌های خدماتی درباره آنچه که انجام می‌دهد و می‌بیند فکر کرده، صحبت می‌نماید یا می‌نویسد.

بدین ترتیب فراگیر دانش و مهارت‌های کسب شده جدید را به کار گرفته و از آنها در موقعیت‌های زندگی واقعی در همان جامعه بهره‌برداری می‌کند. بنابراین در مقایسه با آنچه فقط در کلاس تدریس می‌شود یادگیری خدمات محور سبب یادگیری اثر بخش‌تر شده و به پرورش حس نوع دوستی نسبت به دیگران کمک می‌نماید [۱۵].

یادگیری خدمات محور، هم یک برنامه آموزشی و هم یک فلسفه آموزشی است. به عنوان یک برنامه، یادگیری خدمات محور شامل راه‌های پیشنهادی است که فراگیران می‌توانند خدمات معنی داری را برای جوامعشان انجام دهند و جامعه هم در چنین شکلی از تفکر یا مطالعه دخالت دارد. به عنوان یک فلسفه آموزشی اعتقاد دارد آموزش باید با مسئولیت‌پذیری اجتماعی پیوند بخورد. موثرترین یادگیری، ناشی از تجارب فعال و پیوند خورده با جامعه است [۱۶].

یادگیری خدمات محور شیوه‌ای است که به وسیله آن، مردم با مشارکت فعال در تجربیات خدماتی سازمان یافته یاد می‌گیرند و پیشرفت می‌کنند. مواجهه با نیازهای واقعی جامعه، همکاری موسسه و جامعه هماهنگ با برنامه درسی فراگیر، فرصت ساختار یافته‌ای را برای فراگیر می‌نماید تا وی درباره آنچه طی فعالیت خدمات واقعی در

نمودار (۱) پیوستار فورکو- تشخیص افتراقی یادگیری خدمات محور با سایر اشکال یادگیری تجربی

وجود دارد که تشخیص افتراقی یادگیری خدمات محور با سایر اشکال یادگیری تجربی نظیر اینترن شیپی، آموزش در عرصه، خدمات داوطلبانه تمرکز بر جامعه است [۲].

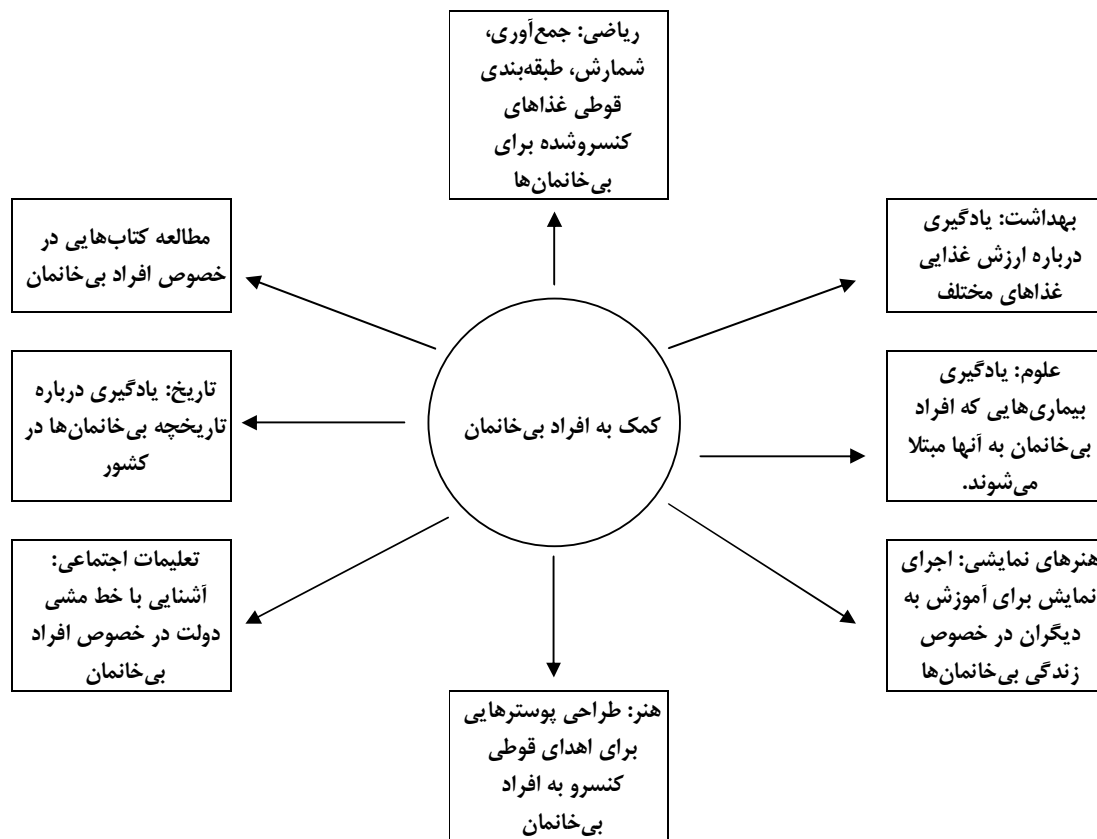
فورکو این اشکال آموزشی را در یک پیوستار قرار می‌دهد. در یک سری پیوستار اینترن شیپی قرار گرفته که تمرکز عمده آن بر پیشرفت حرفه‌ای فراگیر است. در سر دیگر پیوستار فعالیت‌های داوطلبانه قرار

تشخیص یادگیری خدمات محور از سایر اشکال یادگیری تجربی

یادگیری خدمات محور یکی از استراتژی‌های یادگیری فعال است که می‌تواند معبری را برای ایجاد تغییرات مربوط به برنامه‌های درسی به صورت موفق و سریع ایجاد نماید. این شیوه یکی از اشکال یادگیری تجربی است که بر خدمات جامعه تاکید دارد. اتفاق نظر

روشن ساخته و همچنین افزایش می‌دهد [۴].
 یک مثال از یادگیری مبتنی بر خدمات عبارت است از: جمع کردن زباله از رودخانه، آنالیز زباله‌های جمع‌آوری شده، ارائه نتایج توسط فراگیران، بحث و تبادل نظر و ارائه پیشنهاد به همسایگان رودخانه برای کاهش آلودگی و سپس تفکر منطقی روی تجربیاتشان [۲۰]. بنابراین، یادگیری خدمات‌محور برنامه‌ای داوطلبانه، درسی افزوده به سرفصل دروس، برنامه‌ای جبرانی برای ساعت‌های درسی برای فارغ‌التحصیل شدن، برنامه‌ای تنبیهی، برنامه درسی مختص به دبیرستان و دانشگاه و دارای سود یک‌طرفه برای فراگیر یا فقط جامعه نیست [۲۰]. اگر یادگیری خدمات‌محور به‌طور صحیح انجام شود می‌تواند قسمت زیادی از محتوای درسی را پوشش داده و تقویت نماید. به‌طور مثال اگر فراگیران از طریق یادگیری خدمات‌محور قصد کمک به افراد بی‌خانمان را داشته باشند به‌تایید ذیل دست می‌یابند (نمودار ۲) [۲۱].

گرفته که بر مشارکت اجتماعی و ارائه خدمات به دریافت‌کنندگان تاکید دارد. آموزش مبتنی بر خدمات در مرکز پیوستار قرار گرفته است. اعتقاد بر این است که آموزش مبتنی بر خدمات در نوع خود منحصر به‌فرد بوده و منافع یکسانی را برای فراگیر و دریافت‌کننده خدمات فراهم می‌آورد [۱۷].
 شایان ذکر است که آموزش‌دهندگان یادگیری خدمات‌محور را با خدمات جامعه اشتباه می‌گیرند. خدمات جامعه برای شناسایی نیازهای جامعه طراحی می‌شود و منافع عمده آن متوجه دریافت‌کنندگان خدمات است. یک مثال از خدمات جامعه عبارت است از جمع کردن زباله از رودخانه، فراگیران به‌عنوان داوطلب ارائه خدمات به‌جامعه پیش‌قدم شده و زباله‌های داخل رودخانه را جمع‌آوری می‌کنند [۲۰]. در مقایسه فعالیت‌های یادگیری خدمات‌محور سبب ارتقا مفاهیم کلیدی و مهارت‌ها در برنامه‌های آموزشی می‌شود. تجربیاتی که فراگیر از این طریق به‌دست می‌آورد درک اهداف درسی را واضح و

نمودار ۲) آموزش کمک به افراد بی‌خانمان از طریق یادگیری خدمات‌محور

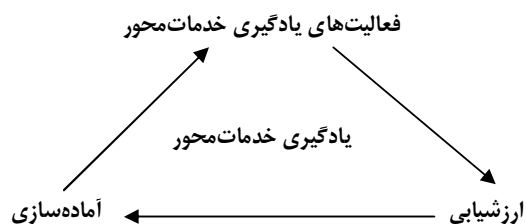
فرآیند اجرای یادگیری خدمات‌محور

(مشخص کردن اهداف آموزشی برای فراگیر؛ انتخاب تکالیف؛ مرور شرایط لازم مربوط به وظایف؛ تعیین مهارت‌های درسی ضروری؛ تعیین معیار و ضوابط به‌منظور انتخاب محل خدمات جامعه؛ آشنایی با موسسه واقع در جامعه (مکان، خط مشی‌ها و غیره)؛ هماهنگی با مدیران جامعه به‌منظور شناسایی موسسات مورد نظر؛ تکمیل فرم

مراحل اجرای یادگیری خدمات‌محور به‌صورت متنوعی ارائه شده که در این قسمت به‌مدل ۳مرحله‌ای، ۵مرحله‌ای و ۶مرحله‌ای اشاره می‌شود.

مراحل مدل ۳مرحله‌ای یادگیری خدمات‌محور، آماده‌سازی مجله راهبردهای آموزش دوره ۴، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۰

واضح و روشن مشخص شود) و ارزشیابی (شامل تفکر منطقی، واکنش‌های عاطفی و رشد روحی و معنوی و همچنین تعاملات و فرصت‌های آینده) هستند. شایان ذکر است که موفقیت‌های پروژه نیز باید مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد [۲، ۱۴، ۱۷، ۲۲]. نمودار ۳، ارتباط بین مراحل اجرای یادگیری خدمات محور را نشان می‌دهد [۲۲].

نمودار ۳) ارتباط بین مراحل اجرای یادگیری خدمات محور

موافقت‌نامه؛ امنیت و بیمه فراگیران؛ و ایاب و ذهاب فراگیران و نظارت‌کنندگان)، فعالیت‌های یادگیری خدمات (در این مرحله باید خدمات مورد نظر ارائه شود. خدمات ارائه شده شامل همکاری با کارکنان و ارائه خدمات مورد نیاز به مددجویان است. در این مرحله باید خصوصیات فعالیت نظیر برنامه زمان‌بندی، رفتارهای قابل پذیرش، پیروی از خط مشی و سیاست‌ها به صورت

منافع مربوط به فراگیران: در این شیوه یادگیری فراگیران به نیازهای واقعی جامعه می‌پردازند. بنابراین تجربیات کسب‌شده توسط فراگیران مثبت، معنی‌دار و واقعی هستند. از طرفی کسب تجربیات، منوط به ایجاد کار گروهی، تقسیم کار با دیگران، ایجاد حس مسئولیت‌پذیری و وابستگی متقابل است که در نهایت منجر به حس نوع‌دوستی، پیامدهای عاطفی، ایجاد حس سودمندی و کارآمدی و همچنین توسعه یادگیری شناختی، عاطفی و اجتماعی شده و فراگیران قدرت مواجهه با مشکلات اجتماعی و حل مساله را در شرایط پیچیده می‌یابند و همچنین به اهمیت انگیزش درونی و بیرونی پی می‌برند [۲۰]. به‌طور کلی منافع مربوط به فراگیران را به‌صورت زیر می‌توان دسته‌بندی نمود.

۱- پیشرفت شخصی شامل افزایش مسئولیت‌پذیری، شایستگی اجتماعی، نوع‌دوستی، عزت نفس و کاهش مشکلات رفتاری و کارایی مستقل.

۲- مسئولیت‌پذیری اجتماعی شامل به‌کارگیری اصول اخلاقی در خدمات، افزایش درک حکومت، تفکر درباره سیاست‌ها و خط‌مشی‌ها، علاقمندی و نوع‌دوستی نسبت به افراد جامعه و کشور.

۳- مزایای درسی شامل بهبود مهارت‌های حل مساله، کسب نمرات امتحانی بالاتر، افزایش قدرت بیان و خواندن، دستیابی به درجات علمی بالاتر، افزایش میزان توجه و حس پیشرفت تحصیلی.

منافع مربوط به جامعه: سنجش و اندازه‌گیری منافع مربوط به جامعه کاری سخت و بس دشوار است. لکن می‌توان از منافع زیر نام برد: توجه و پرداختن به نیازهای جامعه، فراهم‌آوردن منابع انسانی اضافی، ایجاد شهروندان فعال، قدرت و اختیار دادن، بهبود دارایی جامعه.

منافع مربوط به موسسات آموزشی: به‌کارگیری شیوه یادگیری خدمات محور برای موسسات آموزشی دارای منافع زیر است:

مراحل مدل ۵ مرحله‌ای، آماده‌سازی، عملکرد، تفکر منطقی، اختتامیه و ارزشیابی هستند. در مرحله تفکر منطقی به فراگیر فرصت داده می‌شود که در خصوص تجربیات یادگیری خدمات محور تفکر انتقادی داشته باشد تا زمینه آموزشی و اجتماعی را وسیع‌تر نماید. در مرحله اختتامیه، سهم فراگیر و موسسه ارائه‌دهنده خدمات در جامعه شناسایی و خاتمه پروژه یادگیری مبتنی بر خدمات اعلام می‌شود [۲۳]. سایر مراحل شبیه مدل ۳ مرحله‌ای است.

در مدل ۶ مرحله‌ای، ۶ گام براساس ۳ عنصر کلیدی ارتباطات آکادمیک روشن، نیازهای واقعی جامعه و بازتاب سیستمیک طراحی شده است که عبارت از بحث (درخصوص این سؤال که "جامعه چیست؟" باید بحث شود. فراگیر باید درک مناسبی از جامعه، نیازهای جامعه، تفاوت جوامع، تفاوت نیاز در جوامع مختلف پیدا نماید)، بررسی اطلاعات مقدماتی (اطلاعات راجع به نیازهای جوامع مختلف جمع‌آوری می‌شود)، ارجاع (آیا احتمال یافتن نیازهای جوامع وجود دارد؟ برای یافتن نیازها به چه منابع و مهارت‌هایی نیاز است. در این مرحله باید امکان یافتن نیازهای واقعی جامعه مشخص شود)، برنامه اجرایی (برنامه براساس نیازهای منتخب طراحی می‌شود. باید اهداف آموزشی مشخص شود و ارتباطات آکادمیک با جامعه ایجاد شود)، اجرا (فعالیت یادگیری خدمات محور برنامه‌ریزی شده اجرا می‌شود) و بازبینی (مرحله ارزشیابی است. تاثیر خدمات، میزان رسیدن به اهداف مورد نظر، منافع برنامه، افراد منفعت برنده، فرآیند تفکر منطقی و غیره مورد ارزیابی قرار می‌گیرد) هستند [۲۴].

منافع یادگیری خدمات محور

در صورتی که یادگیری خدمات محور به‌صورت صحیح انجام گیرد. دارای مزایا و منافی است که می‌توان آن را در سه دسته منافع مربوط به فراگیران، جامعه و موسسات آموزشی طبقه‌بندی کرد.

تغییر الگو (پارادایم) با نقش‌های جدید، ایجاد فراگیران با انگیزه، اشتغال در امور مهم و معنی‌دار، ایجاد محیط یادگیری مشارکتی، جو سازمانی مثبت همراه با نوع دوستی، ایجاد شاغلین با تفکر خردمندانه و تصمیم‌گیری مشارکتی [۲، ۲۵ و ۲۶].

شایان ذکر است که تحقیقات نشان می‌دهد این شیوه یادگیری نسبت به شیوه‌هایی همانند پیشاهنگی، سازمان جوانان، مدرسه کار، و فنی و حرفه‌ای هزینه کمتری را در بر دارد. شواهد نشان می‌دهد که مخارج یادگیری به شیوه مبتنی بر خدمات برای هر فراگیر ۵/۵۶ دلار و در مدرسه کار ۲۰۸/۸۰ دلار است [۲۷].

محدودیت‌های اجرای یادگیری خدمات محور

برای اجرای اصولی و واقعی روش یادگیری خدمات محور، توصیه شدید بر کسب بینش فردی همراه با روش‌های کاملاً برنامه‌ریزی و زمان‌بندی شده برای ارایه بازخورد مناسب وجود دارد. بنابراین در حین یادگیری خدمات محور، توجه به هماهنگی و تشریک مساعی وسیع و گسترده بین مراکز آموزشی و جامعه، توسعه تعهدات اعضای هیئت علمی درخصوص به کارگیری علمی و صحیح این شیوه آموزشی، در ایجاد توازن میان تقاضای مراکز خدماتی و توانمندی دانشجویان ضروری است. همچنین ممکن است وقایع پیش‌بینی نشده در طول ترم به علت محدودیت زمانی سبب تاخیر در ارایه یا حذف واحد درسی شود. گاهی اوقات تکالیف و تعهدات مربوط به انجام پروژه‌های مبتنی بر یادگیری خدمات محور، منجر به خستگی و رنجش دانشجویان میشود [۲۸].

بنابراین اجرای اصولی این روش مستلزم هماهنگی جامع بین بخشی و درون‌بخشی، تربیت و استفاده از مربیان کارآموزده و دارای تفکر خلاق و انتقادی و برخی تغییرات ساختاری در سیستم آموزشی و بهداشتی - درمانی است که با برنامه‌ریزی صحیح و اصولی قابل اجرا است.

کاربردهای یادگیری خدمات محور

شواهد نشان می‌دهد که استفاده از یادگیری خدمات محور در دانشگاه‌ها و مراکز آموزشی روبه افزایش است و دانشکده‌های پرستاری بیشترین سهم را در به کارگیری این شیوه آموزشی به خود اختصاص داده‌اند [۲۹]. یافته‌ها نشان می‌دهد که دروسی نظیر بهداشت مادران و نوزادان، پرستاری بهداشت جامعه، علم و هنر پرستاری، بهداشت زنان، باروری و بهداشت جنسی، مدیریت پرستاری، خدمات پرستاری، پرستاری بهداشت روانی، پرستاری کودکان، پرستاری سالمندان، تئوری‌ها و مفاهیم پرستاری به این شیوه در دانشکده‌های پرستاری با موفقیت تدریس می‌شوند [۳۰، ۳۱، ۳۲، ۳۳، ۳۴]. این شیوه یادگیری را می‌توان علاوه بر آموزش مقطع کارشناسی، در آموزش سایر مقاطع رشته پرستاری به کار گرفت [۳۵].

[۳۶]: زیرا ماهیت رشته پرستاری کار با مددجو، خانواده و جامعه است. بنابراین بایستی راهکارها و تمهیداتی ایجاد نمود تا زمینه بکارگیری این شیوه تدریس مهیا شود [۳۷]. سیاکسیو معتقد است برای رسیدن به یادگیری فعال و موثر از طریق یادگیری خدمات محور، اساتید و دانشجویان باید از روش‌های سنتی دور شوند. این امر ضرورت تغییر فرهنگی را در دانشکده‌های پرستاری مطرح می‌نماید [۳۸]. کوهن اعتقاد دارد که بسیاری از آموزش‌دهندگان، پژوهشگران و برنامه‌ریزان درسی در پرستاری تلاش می‌کنند با به کارگیری یادگیری خدمات محور، سبب افزایش تعامل بین دانشکده‌های پرستاری و جامعه شده و از آموزش سنتی دور شوند و به سودمندی این شیوه یادگیری اذعان دارند [۳۹]. منافع یادگیری خدمات محور تحت عناوین مربوط به فراگیران، جامعه و موسسات آموزشی توضیح داده شد.

بیلیگ در سال ۲۰۰۰ مدلی را به منظور روشن ساختن شرایط و پیامدهای یادگیری خدمات محور ارایه نمود. این مدل نشان می‌دهد که یادگیری خدمات محور منجر به پیشرفت شخص فراگیر شده و سبب کاهش رفتارهای منفی، خودکارآمدی، شایستگی و توانایی، انعطاف‌پذیری و شایستگی اجتماعی می‌شود. برای دستیابی به پیامدهای کلاسی قوی‌تر، باید بین برنامه طراحی شده و موضوع تخصصی درس در برنامه درسی یکپارچگی وجود داشته باشد.

همچنین تنظیم استانداردها برای سنجش و اندازه‌گیری و استفاده از فعالیت‌های بازتابی (خردمندانه) شامل به کارگیری مهارت‌های تفکری سطح بالا نظیر تجزیه و تحلیل، ارزشیابی و حل مساله سبب دستیابی به پیامدهای کلاسی موثر می‌شود.

برای دستیابی به مسئولیت‌پذیری اجتماعی، معلم باید به فراگیر کمک نماید تا ارتباط روشن و واضحی با بافت شهری و اجتماعی برقرار نماید؛ به عنوان مثال، کمک به فراگیران که در هنگام کار با سالمندان به نظرات و چشم‌اندازهای فرهنگی سالمندی پی‌ببرند. اگر چنین شرایطی مهیا شود، فراگیر توانایی محافظت از اجتماع، جامعه و دیگران، داوطلب شدن برای ارایه خدمات و درک مسایل سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را به دست خواهد آورد.

برای دستیابی به پیامدهای شغلی باید ارتباط عمده با مهارت‌های شغلی یا دانش حرفه‌ای ایجاد شود که سبب افزایش دانش شغلی، مهارت‌های حرفه‌ای و تمایل به انتخاب شغل مورد علاقه می‌شود [۴۰].

تحقیقات مختلف در حیطه پرستاری نیز یافته‌های فوق را تایید می‌کند. مطالعات مذکور به طور واضح اهمیت یادگیری خدمات محور را در رشد فردی، احساس رضایت شخصی، دستیابی به سطوح بالای مهارت‌های تفکر انتقادی، افزایش آگاهی از نیازهای واقعی مددجویان، افزایش نوع دوستی، توسعه مهارت‌های بالینی، خودکارآمدی، توسعه مشارکت گروهی، افزایش مهارت‌های پژوهشی، رشد حرفه‌ای روشن می‌کند [۴۱، ۴۲، ۴۳]. علاوه بر این، یادگیری خدمات محور از طریق تیم‌های بین رشته‌ای مانند پزشکی و پرستاری

- 6- Williams NR, Reeves PM. MSW students go to burn camp: Exploring social work values through service-learning. *Soc Work Educ*. 2004;23(4):383-98.
- 7- Blieszner R, Artale LM. Benefits of intergenerational service-learning to human services majors. *Educ Gerontol*. 2001;27(1):71-88.
- 8- Dreuth L, Dreuth FM. A model of student learning in community service field placements. *Active Learn High Educ*. 2002;3(3):251-64.
- 9- Kendall JC. Combining service and learning: An introduction for cooperative education professionals. *J Coop Educ*. 1991;27(2):9-26.
- 10- Keyton J. Integrating service-learning in the research methods course. *South Commun J*. 2001;66:201-11.
- 11- Moorman MK, Arellano-Unruh N. Community service-learning projects for undergraduate recreation majors. *Am J Health Educ*. 2002;73(2):42-7.
- 12- Waskiewicz RA. Results of course-based service-learning experiences on sophomore students' personal and professional development. *J Public Afr*. 2001;5:35-53.
- 13- Warren BJ, Donaldson R, Whaley M. Service learning: An adjunct to therapeutic communication and critical thinking skills for baccalaureate nursing students. *J Nurs Educ*. 2005;44(3):147.
- 14- Alma.edu [homepage on the Internet]. Michigan: Background in service-learning; c2003 [update 2006 Feb 22]. Available from: <http://www.alma.edu/academics/education/service/background.html>
- 15- Willits-Cairn R. National and community service act of 1990 definition of service-learning. Minneapolis, MN: National Youth Leadership Council; 1991.
- 16- Louisiana4h.org [homepage on the Internet]. Louisiana: Service-learning definitions; c1999 [update 2006 Feb 22]. Available from: <http://www.louisiana4h.org/MCMS/RelatedFiles/{F20DA153-16F7-45DA-A4F8-1AAC5CEBFCC4}/Service+Definition.doc>
- 17- Cooperative Education Association. What is service learning? Ontario: Cooperative education association; 2006. Available from: <http://www.usm.maine.edu/servicelearning/whatis.html>
- 18- Stanton T. Service learning: Groping toward a definition: Combining service and learning. Raleigh: National Society for Internships and Experiential Education; 1990.
- 19- Shumer R, Cook CC. The status of service-learning in the United States: Some facts and figures. United State: The National Council of the Boy Scouts of America; 1999. Available from: http://www.servicelearning.org/resources/online_documents/research/status_s-l_us/index.php
- 20- Servicelearning.org [homepage on the Internet]. USA: What is service learning? c2000 [update 2006 Feb 22]. Available from: <http://www.servicelearning.org>
- 21- Serviceandinclusion.org [homepage on the Internet]. Ontario: Inclusive service learning; c2000 [update 2006 Feb 25]. Available from: <http://www.serviceandinclusion.org/conf/InclusiveServiceLearning>
- 22- Floridacompact.org [homepage on the Internet]. Florida: Technology options for service-learning projects; c2001 [update 2006 Mar 2]. Available from: <http://www.floridacompact.org/resources/files/TechnologyOptionsForSL>
- 23- Kennesaw.edu [homepage on the Internet]. Kennesaw: The steps to service learning; c2004 [update 2006 Feb 25]. Available from: <http://www.kennesaw.edu/community/servicelearning/Pages>

سبب ایجاد منافع زیادی برای دانشجویان، دانشکده‌ها و جامعه می‌شود و دانشجویان پرستاری و پزشکی را برای مشارکت بین رشته‌ای در آینده شغلی آماده خواهد کرد [۴۴] و سبب افزایش توانایی برای کار به‌عنوان عضوی از یک تیم بین رشته‌ای می‌شود [۴۵]. شایان ذکر است که تعامل بین آموزش پرستاری و خدمات پرستاری از طریق یادگیری خدمات‌محور، علاوه بر پیشرفت دانشجویان سبب رشد و تبحر پرستاران بالینی (به‌عنوان ارایه دهندگان خدمات) می‌شود که این امر موجب ارتقا کیفیت مراقبت پرستاری، بهبود تمرینات پرستاری و کاهش هزینه‌ها می‌شود [۴۶]. بنابراین باید راه‌کارهایی را برای به‌کارگیری یادگیری خدمات‌محور در آموزش پرستاری ارایه نمود. برای موفقیت در برنامه‌های یادگیری خدمات‌محور باید دانشکده‌های پرستاری علاقمند به ارایه این شیوه تدریس بوده و ضمن حمایت از آن مشارکت فعال ارایه‌دهندگان خدمات در جامعه را جلب نمایند. همچنین دانشجویان باید از انگیزه‌های کافی برخوردار باشند تا در ایجاد تفکر منطقی تلاش کنند [۴۷].

نتیجه‌گیری

دانشجویان پرستاری عمیقاً تمایل به شرکت در فعالیت‌های یادگیری خدمات‌محور دارند زیرا فرصت می‌یابند تا مفاهیم نظری را در خدمات‌دادن به جامعه به‌کار گیرند. آشناسازی مدیران آموزشی، آموزش دهندگان پرستاری و ارایه دهندگان خدمات با مفهوم، فرآیند اجرایی و منافع یادگیری خدمات‌محور ضروری است. این امر حرکت از سمت یادگیری غیرفعال و سنتی را به‌سمت یادگیری فعال و معنی‌دار سرعت می‌بخشد. همچنین ضروری است که دانشجویان مقاطع مختلف پرستاری به آموزش سیستماتیک در زمینه روش‌های یادگیری فعال از جمله یادگیری خدمات‌محور دست پیدا کرده تا ضمن آشنایی و به‌کارگیری این شیوه، نیازهای تحقیقاتی در این زمینه به فراموشی سپرده نشود.

منابع

- 1- Wells CV, Grabert C. Service learning and mentoring: Effective pedagogical strategies. *Coll Stud J*. 2004;38(4):573-8.
- 2- Billig SH, Waterman AS. Studying service-learning: Innovations in education research methodology. Routledge: Lawrence Erlbaum Associate; 2003.
- 3- Vanderhoff M. Service-learning the world as the classroom. *PT Mag*. 2005;13(5):34-41.
- 4- Johnson RM. A case study in service-learning a community nutrition food drive: Neighbors helping neighbors. *Top Clin Nutr*. 2005;20(4):351-6.
- 5- Servicelearning.fsu.edu [homepage on the Internet]. Florida: Number of service learning classes; c2001 [update 2006 Feb 25]. Available from: http://www.servicelearning.fsu.edu/index_files/main_data/graphs/03-04/03-04Classes.gif

- 1998;15(3):39-55.
- 35- Logsdon MC, Ford D. Service-learning for graduate students. *Nurs Educ*. 1998;23(2):34-7.
- 36- Lutz J, Herrick CA, Lehman BB. Community partnership: A school of nursing creates nursing centers for older adults. *Nurs Health Care Perspect*. 2001;22(1):26-9.
- 37- Poirrier GP. Service learning: Curricular applications in nursing. Burlington: Jones and Bartlett Publishers; 2001.
- 38- Ciaccio J, Walker GC. Nursing and service learning: The Kobyashi Maru. *Nurs Health Care Perspect*. 1998;19(4):175-7.
- 39- Cohen SS, Milone-Nuzzo P. Advancing health policy in nursing education through service learning. *Teach Learn Med*. 2001;23(3):28-40.
- 40- Shelley H. School-based K-12 service-learning mediators and student outcomes model. Portsmouth: RMC Research Corporation; 2000. Available from: <http://www.learningindeed.org/research/slresearch/sl%20model.pdf>
- 41- Callister LC, Hobbins-Garbett D. Enter to learn, go forth to serve: Service learning in nursing education. *J Prof Nurs*. 2000;16(3):177-83.
- 42- Laforet-Fliesser Y, Ward-Griffin C, Bennon C. Self-efficacy of preceptors in the community: A partnership between service and education. *Nurs Educ Today*. 1999;19(1):41-52.
- 43- Peterson SJ, Schaffer MJ. Service-learning: A strategy to develop group collaboration and research skills. *J Nurs Educ*. 1999;38(5):208-16.
- 44- Sternas KA, O'Hare P, Lehman K, Milligan R. Nursing and medical student teaming for service learning in with the community: An emerging holistic model for education and practice. *Holist Nurs Pract*. 1999;13(2):66-77.
- 45- Hurst CP, Osban LB. Service-learning on wheels: The nightingale mobile clinic. *Nurs Health Care Perspect*. 2000;21(4):184-7.
- 46- Lehna C, Byrne A. An example of a successful collaboration effort between a nurse educator and a hospice clinical nurse specialist/director. *J Prof Nurs*. 1995;11(3):175-82.
- 47- Bailey P, Carpenter DR, Harrington P. Integrating community service into nursing education: A guide to service-learning. New York: Springer Publication; 1999.
- /steps.shtml
- 24- Psl.oditech.com [homepage on the Internet]. Kennesaw: The six step model: Service-learning planning tool; c2004 [update 2006 Feb 25]. Available from: http://psl.oditech.com/educators/teachers/six_step_model.pdf
- 25- Louisiana4h.org [homepage on the Internet]. Louisiana: Service learning benefits; c1999 [update 2006 Feb 22]. Available from: <http://www.louisiana4h.org/MCMS/RelatedFiles/%7bF20DA153-16F7-45DA-A4F8-1AAC5CEBFCC4%7d/6>
- 26- Servicelearning.org [homepage on the Internet]. USA: Why districts, schools and classrooms should practice service-learning; c1999 [update 2006 Feb 27]. Available from: http://www.servicelearning.org/resources/fact_sheets/k-12_facts/why/
- 27- Seattlecentral.edu [homepage on the Internet]. Seattle: Service-learning program. c1999 [update 2006 Feb 22]. Available from: <http://www.seattlecentral.edu/service-learning/facultymanual/facultymanual.pdf>
- 28- Peters T, McHugh MA, Sendall P. The benefits of service learning in down-turned economy. *Int J Teach Learn High Educ*. 2006;18(2):131-41.
- 29- Servicelearning.fsu.edu [homepage on the Internet]. Florida: Service learning classes by department; c2001 [update 2006 Feb 25]. Available from: http://www.servicelearning.fsu.edu/index_files/main_data/graphs/03-04/Fall03Classes.gif
- 30- Cooperative Education Association. Service learning course offerings at USM. Ontario: Cooperative Education Association; 2006. Available from: http://www.usm.maine.edu/cft/service/sl_courses.htm
- 31- Kataoka-Yahiro M, Cohen J. A learning-service community partnership model for pediatric experiences. *Nurs Health Care Perspect*. 1998;19(6):274-7.
- 32- Herman C, Wallace C, Sassatelli J, Tutor M. Daring to reach the heartland: A service-learning approach to psychiatric/mental health nursing. *Acad Exch Q*. 2000;6:64-8.
- 33- Juhn G, Tang J, Pressens P, Grant U, Johnson N, Murray H. Community learning: The reach for health nursing program-middle collaboration. *J Nurs Educ*. 1999;38(5):215-21.
- 34- Green D. Student perceptions of aging and disability as influenced by service-learning. *Phys Occup Ther Geriatr*.